

Η μείωση του νόμιμου πληθυσμού της Ελλάδας ανάμεσα στο 2011 και το 2021.

Βύρων Κοτζαμάνης *

Δημογραφικά προτάγματα
στην έρευνα και πρακτική στην Ελλάδα

DIRAP

dirap.demo@uth.gr

FLASH NEWS

2022#13

Από τη σύγκριση του νόμιμου πληθυσμού σε εθνικό επίπεδο το 2011 με αυτόν του 2021 που δημοσιοποίησε η ΕΣΤΑΤ πρόσφατα προκύπτει μια μείωση κατά 187 χιλ. μόνων του πληθυσμού των ημεδαπών κατοίκων της χώρας μας. Η μείωση αυτή είναι κατά πολύ μικρότερη από την αναμενόμενη, καθώς την περίοδο στην ανάμεσα στις δυο τελευταίες απογραφές το ισοζύγιο γεννήσεις-θάνατοι των ημεδαπών είναι αρνητικό κατά 407 χιλ., ενώ ταυτόχρονα αρνητικό είναι και το μεταναστευτικό τους ισοζύγιο (οι έξοδοι από την χώρα μας ήταν πολύ περισσότερες από τις εισόδους). Τα δυο αυτά αρνητικά ισοζύγια δεν αντισταθμίσθηκαν από τα άτομα που απέκτησαν την ελληνική ιθαγένεια την ίδια περίοδο (και κατ' επέκταση προστέθηκαν στον νόμιμο πληθυσμό ανάμεσα στο 2011 και το 2021). Πώς εξηγείται όμως η αναντίστοιχη με τα δεδομένα αυτά αρνητική μεταβολή και ποια είναι τελικά η μείωση του νόμιμου πληθυσμού μας ανάμεσα στο 2011 και το 2021;

Ο νόμιμος πληθυσμός της Ελλάδας

Πριν από λίγες μέρες η Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) δημοσιοποίησε τα τελικά αποτελέσματα της απογραφής του 2021 αναφορικά με τον νόμιμο πληθυσμό το 2021. Τα αποτελέσματα αυτά έφεραν αλλαγές στον εκλογικό χάρτη, καθώς κάποιες από τις περιφέρειες κερδίζουν και κάποιες άλλες χάνουν έδρες, και σε αυτές επικεντρώθηκε κυρίως το ενδιαφέρον των περισσότερων από τα έντυπα και ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης της κοινής γνώμης και, προφανώς και των πολιτικών μας. Ακόμη δε και στις ελάχιστες περιπτώσεις που κάποια ΜΜΕ σχολίασαν τη μείωση του νόμιμου πληθυσμού ανάμεσα στις δυο τελευταίες απογραφές κατά 187 χιλ.¹ κανένα από αυτά δεν προβληματίσθηκε ως προς το πώς είναι δυνατόν η μείωση αυτή να είναι τόσο μικρή όταν, την ίδια περίοδο, το φυσικό ισοζύγιο (γεννήσεις-θάνατοι) των ημεδαπών είναι αρνητικό κατά 407χιλ., ενώ το μεταναστευτικό τους ισοζύγιο είναι επίσης αρνητικό.

Η μείωση κατά 187 χιλ. του νόμιμου πληθυσμού μας σε εθνικό επίπεδο προέκυψε όπως αναφέραμε από τη σύγκριση αυτού του 2011 με τον αντίστοιχο της προσφάτως διεξαχθείσας απογραφής. Και στις δυο αυτές απογραφές, τα στοιχεία αναφέρονται στον πληθυσμό των δημοτών της χώρας μας (μονίμων κατοίκων που έχουν την ελληνική υπηκοότητα, ανεξαρτήτως του τρόπου που την απέκτησαν). Οι αλλοδαποί μόνιμοι κάτοικοι της χώρας μας δεν περιλαμβάνονται, με αποτέλεσμα **ο νόμιμος να υπολείπεται του μόνιμου πληθυσμού σε εθνικό επίπεδο το 2021 κατά 715 χιλ.**, (όπως και στις προηγούμενες απογραφές: κατά 728 χιλ. το 2001 και κατά 912 χιλ. το 2011, **Πίνακας 1**). Υπενθυμίζουμε δε ότι σε χαμηλότερα του εθνικού επίπεδα, σε όλες τις απογραφές, υπάρχουν συχνότατα σημαντικές διαφορές ανάμεσα στον **νόμιμο πληθυσμό μιας διοικητικής ενότητας και τον πληθυσμό των ημεδαπών που διαμένουν μόνιμα σε αυτήν. Οι δημότες δεν ταυτίζονται με τους μόνιμους κατοίκους ενός δήμου, καθώς μπορούμε να διαμένουμε μόνιμα σε έναν δήμο της χώρας μας και να είμαστε δημότες σε κάποιον άλλο** (για παράδειγμα, στην απογραφή του 2011 ο μόνιμος πληθυσμός του Δήμου Καρπενησίου που είχε ελάχιστους αλλοδαπούς κατοίκους υπερβαίνει τις 13,0 χιλ. ενώ ο νόμιμος πληθυσμός του ανέρχεται σε 17,3 χιλ., κατά 33% υψηλότερος). **Επομένως, να μην ο νόμιμος πληθυσμός και ο μόνιμος πληθυσμός των εχόντων ελληνική υπηκοότητα στις απογραφές ταυτίζονται σε εθνικό επίπεδο, αλλά διαφοροποιούνται στα χαμηλότερα διοικητικά επίπεδα.**

Πίνακας 1

Απογραφές	Μόνιμος πληθυσμός (εκατομ.)	Νόμιμος πληθυσμός (εκατομ.)	Διαφορά μόνιμου - νόμιμου (χιλ.)
2001	10934,1	10206,5	727,6
2011	10816,3	9904,3	912,0
2021	10430,7*	9716,9	715,1**

*Προσωρινά δεδομένα ** Εκτίμηση με βάση τα τελικά αποτελέσματα για τον νόμιμο και τα προσωρινά για τον μόνιμο

Οφείλουμε ταυτόχρονα να αναφέρουμε ότι η απογραφή του 2021, βάσει της οποίας προέκυψε και ο νόμιμος πληθυσμός, διαφοροποιείται αυτής του 2011 ως προς τη συλλογή και την επεξεργασία των δεδομένων. Η απογραφή του 2021 (η ογδόη μεταπολεμικά) διεξήχθη 10,5 σχεδόν χρόνια μετά από αυτήν του 2011 και διαφοροποιείται σε τρία βασικά σημεία: α) στην περίοδο διεξαγωγής (εν μέσω της επιδημιολογικής κρίσης), β) στην πολύ μεγαλύτερη διάρκεια της (μήνες έναντι ημερών), και, γ) στο σύστημα συλλογής των στοιχείων (όχι μόνο συμπλήρωση έντυπων ερωτηματολογίων όπως και το 2011 με προσωπική συνέντευξη, αλλά και «ηλεκτρονική αυτοαπογραφή» μέσω ειδικά σχεδιασμένης διαδικτυακής εφαρμογής και συλλογή πληροφοριών επικουρικά από τρίτους). Διαφοροποιείται όμως και ως προς το γεγονός ότι για πρώτη φορά αξιοποιήθηκε η δυνατότητα διασύνδεσης με διοικητικές πηγές, διασύνδεση που κατέστησε δυνατό τον εντοπισμό λαθών (εικονικών καταχωρίσεων, διπλο-εγγραφών, διαφυγών κ.λπ.)

Οφείλουμε να υπενθυμίσουμε επίσης ότι σε όλες τις μέχρι τώρα απογραφές υπάρχει ένα σφάλμα «κάλυψης», μια υποεκτίμηση δηλαδή του απογραφόμενου πληθυσμού. Το σφάλμα αυτό, που διαφέρει από απογραφή σε απογραφή, εκτιμάται από τις Στατιστικές Υπηρεσίες μέσω μιας «Έρευνας κάλυψης» που διεξάγεται δειγματοληπτικά μετά την διεξαγωγή της απογραφής και έχει σαν κύριο στόχο την εκτίμηση του αριθμού των ατόμων και των νοικοκυριών που δεν απεγράφησαν («ιδιέφυγαν»). Το σφάλμα αυτό διαφοροποιείται σε κάθε απογραφή ανάλογα με την ηλικία, το φύλο, τη διοικητική ενότητα, την αστικότητα ή ακόμη και την υπηκοότητα (ημεδαποί/αλλοδαποί). Έτσι, στην απογραφή του 2011, το σφάλμα στον μόνιμο πληθυσμό σε εθνικό επίπεδο εκτιμήθηκε από την ΕΛΣΤΑΤ σε 2,83%² (με το χαμηλότερο ποσοστό στην

* Καθηγητής Δημογραφίας & επιστ. υπεύθυνος του Ερευνητικού Προγράμματος (ΕΛΙΔΕΚ) "Δημογραφικά Προτάγματα στην Έρευνα και Πρακτική στην Ελλάδα" Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, bkotz@uth.gr.

Κρήτη [0,85%], και το υψηλότερο στο Νότιο Αιγαίο [7,90%]) και σε 2,54% για τους ημεδαπούς (έναντι του 6,57% στους αλλοδαπούς). Αυτό πρακτικά σήμαινε ότι στην απογραφή του 2011, σε κάθε 10.000 άτομα μόνιμου πληθυσμού απεγράφησαν σε εθνικό επίπεδο 9.717 (και αντίστοιχα σε 10.000 μόνιμους έχοντες την ελληνική υπηκοότητα κατοίκους απεγράφησαν 9.746 και σε κάθε 10.000 αλλοδαπούς οι 9.343) . **Επομένως, αν λάβουμε υπόψη το σφάλμα αυτό, ο μόνιμος πληθυσμός στην απογραφή του 2011 ανέρχεται σε 11,14 εκατομ., αυτός των Ελλήνων σε 10,16 εκατομ. και αυτός των αλλοδαπών σε 976 χιλ.**

Μείωση κατά 187 μόνον χιλιάδες του νόμιμου πληθυσμού σε εθνικό επίπεδο ανάμεσα στο 2011 και το 2021;

Η μείωση του νόμιμου πληθυσμού κατά 187 χιλ. και μόνον αποτελεί έκπληξη, καθώς πρακτικά σημαίνει ότι, αν από τον νόμιμο πληθυσμό του 2011 προσθέσουμε τις γεννήσεις των ημεδαπών, αφαιρέσουμε τους θανάτους τους, προσθέσουμε τους αλλοδαπούς που απέκτησαν την ελληνική υπηκοότητα, και τέλος λάβουμε υπόψη και το αρνητικό μεταναστευτικό ισοζύγιο της ομάδας αυτής, τότε ο πληθυσμός μειώθηκε κατά **187,5 χιλ.**

Ας εξετάσουμε εάν αυτό είναι δυνατόν. Την περίοδο ανάμεσα στις απογραφές του 2021 και του 2011 το φυσικό ισοζύγιο των ημεδαπών (γεννήσεις-θάνατοι) είναι αρνητικό κατά 407 χιλ³. Οι δε αλλοδαποί που απέκτησαν την ελληνική υπηκοότητα με βάση τα στοιχεία του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου (κτήσεις από αλλοδαπούς της ελληνικής ιθαγένειας) και εγράφησαν στα δημοτολόγια ανέρχονται σε 217 χιλ.⁴. Έτσι, αν από τον νόμιμο κατά ΕΛΣΤΑΤ πληθυσμό του 2011 (9,904 εκατομ.) αφαιρέσουμε το φυσικό ισοζύγιο (407χιλ.) και προσθέσουμε τους αποκτήσαντες την ελληνική ιθαγένεια αλλοδαπούς (217χιλ.), **αν ο πληθυσμός αυτός ήταν «κλειστός» (αν δηλ. το μεταναστευτικό ισοζύγιο ανάμεσα στις δυο απογραφές ήταν μηδενικό),** θα έπρεπε να είχαμε έναν νόμιμο πληθυσμό 9,714 εκατομ. το 2021 και μια μείωσή του κατά 187,4 χιλ. ανάμεσα στο 2011 κα το 2021. **Καθώς, όμως, ο πληθυσμός μας δεν ήταν «κλειστός», μια τόσο μικρή μείωση φαίνεται απίθανη: την περίοδο ανάμεσα στις δυο απογραφές πολλοί περισσότεροι Έλληνες εγκατέλειψαν την χώρα μας από αυτούς που επέστρεψαν.**

Η πολύ μικρή μείωση του νόμιμου πληθυσμού θα μπορούσε να αποδοθεί **είτε σε μια σημαντική υπερεκτίμηση του πλήθους του το 2021** (μια υπερεκτίμηση που δεν θεωρείται πολύ πιθανή αν λάβουμε υπόψη τις συνθήκες κάτω από τις οποίες διεξήχθη η πρόσφατη απογραφή⁵), **είτε στην υποεκτίμηση του στην απογραφή του 2011.** Αν αποκλείσουμε την πρώτη υπόθεση και δεχθούμε την δεύτερη, το παράδοξο αίρεται. Ειδικότερα, αν επανεκτιμήσουμε τον νόμιμο πληθυσμό του 2011 λαμβάνοντας υπόψη τα ποσοστά υποεκτίμησης (το «σφάλμα» δηλ. που η ΕΛΣΤΑΤ έχει δώσει για τον μόνιμο πληθυσμό των ημεδαπών, ήτοι το 2,54%), τότε ο νόμιμος του 2011 ανέρχεται στα 10,16 εκατομ. (υψηλότερος κατά 257 χιλ. από αυτόν που ανακοίνωσε η ΕΛΣΤΑΤ για το 2011). **Αν στη συνέχεια από τα 10,161 αυτά εκατομ. αφαιρέσουμε το φυσικό ισοζύγιο και προσθέσουμε τους αλλοδαπούς που απέκτησαν υπηκοότητα (10,161 εκατομ. - 407 χιλ. + 217 χιλ.), τότε, αν το μεταναστευτικό ισοζύγιο ήταν μηδενικό, ο νόμιμος πληθυσμός το 2021 θα ανερχόταν στα 9,996 εκατομ. Καθώς η ΕΛΣΤΑΤ δίδει 9,717 εκατομ. για το 2021 η διαφορά των 254 χιλ., δηλ. 9,717 [τελικός μόνιμος ΕΛΣΤΑΤ το 2021] - 9,996 [δiorρωμένος μόνιμος το 2011], οφείλεται στο αρνητικό μεταναστευτικό ισοζύγιο των ημεδαπών (είσοδοι- έξοδοι από την χώρα), μέγεθος που φαίνεται πιθανό. Στη περίπτωση αυτή η εκτιμώμενη μείωση του μόνιμου πληθυσμού μας είναι μεγαλύτερη των 187 χιλ. και υπερβαίνει τις 440 χιλ. (10,161 το 2011-9,717 το 2021=444χιλ.).**

Τα προαναφερθέντα οδηγούν αναπόφευκτα στην αναγκαιότητα 1) της επανεκτίμησης των μεταναστευτικών ισοζυγίων της περιόδου 2011-2021, καθώς εάν το αυτό των ημεδαπών (αρνητικό) υπερβαίνει τις 240 χιλ., τότε το συνολικό (ημεδαπών+ αλλοδαπών) για την ίδια περίοδο θα πρέπει να είναι σαφώς υψηλότερο⁶ και 2) της επανεκτίμησης όλων των πληθυσμών στην αρχή και μέση του έτους από το 2011 και μετά⁷. **Στην περίπτωση δε αυτή, ένας τελικός μόνιμος πληθυσμός στην απογραφή του 2021 (Ελληνες + αλλοδαποί) που θα υπερéβαινε ελαφρώς τα 10,5 εκατομμύρια δεν θα είναι μακριά από την πραγματικότητα και μια μείωσή του κατά 650 χιλ. ανάμεσα στο 2021 κα το 2011⁸ δεν θα μας εξέπληττε...**

¹ Βλ.ενδεικτικά <https://www.skai.gr/news/greece/apografi-plitthysmou-meiosi-kata-200000-se-10-xronia-analytikoi-pinakes>
<https://www.protagon.gr/aporseis/to-sok-tis-apografis-sok-kai-gia-tin-ekonomia-44342643010>
<https://www.newsbomb.gr/ellada/story/1384060/elstat-sxedon-200-000-ligoteri-mesa-se-mia-dekaetia>.

² https://www.statistics.gr/documents/20181/1210503/A1602_SAM01_DT_DC_00_2011_03_F_GR.pdf/e1ac0b1c-8372-4886-acb8-d00a5a68aabe.

³ Το συνολικό φυσικό ισοζύγιο της περιόδου αυτής είναι μικρότερο (-311 χιλ.) καθώς αυτό των Ελλήνων υπηκόων (αρνητικό) ανέρχεται σε -407 χιλ. ενώ το αντίστοιχο των αλλοδαπών είναι θετικό κατά 96 χιλ.

⁴ Οι αλλοδαποί που απέκτησαν την ελληνική ιθαγένεια την περίοδο 2011-2021 ανέρχονται σε 226.500 (<https://www.ypes.gr/g-g-ithageneias/statistika-stoixeia/stoicheia-se-michanagnosimi-morfi>). Το διάστημα όμως ανάμεσα στις δυο απογραφές είναι μικρότερο των 11 χρόνων. Λαμβάνοντας αυτό υπόψη και υποθέτοντας ότι η ετήσια κατανομή ανά μηνά των αποφάσεων κτήσης της ελληνικής ιθαγένειας δεν διαφοροποιείται σημαντικά, εκτιμούμε ότι στη μεσοαπογραφική περίοδο οι αποφάσεις ανέρχονται σε 225 χιλ. Αν υποθέσουμε όμως ότι ανάμεσα στην κοινοποίηση της απόφασης και την εγγραφή στα δημοτολόγια παρέρχεται κάποιος χρόνος, εκτιμούμε ότι αυτοί που έχουν εγγραφεί είναι ακόμη λιγότεροι (217.000).

⁵ Η αξιοποίηση για πρώτη φορά διοικητικών πηγών το 2021 για την αποφυγή «διαφυγών» πιθανότατα να οδήγησε στην ένταξη στον νόμιμο πληθυσμό Ελλήνων που εγκατέλειψαν την χώρα μας ανάμεσα στο 2011 και το 2021 χωρίς να επιστρέψουν, αλλά εμφανίζονται στις διοικητικές πηγές ως ακόμη παρόντες. Αλλά ακόμη και στην περίπτωση αυτή, η οποία υπερεκτίμηση του πλήθους τους δεν είναι δυνατόν να είναι μεγαλύτερη από τις «διαφυγές» στην απογραφική διαδικασία. (Η αξιοποίηση των διοικητικών πηγών δεν ήταν δυνατόν να αντισταθμίσει φυσικά όλες τις «διαφυγές» των αλλοδαπών στη τελευταία απογραφή, και ως εκ τούτου εκτιμούμε ότι το «σφάλμα κάλυψης» για την ομάδα αυτή είναι υψηλότερο από το αντίστοιχο -6,65%- της απογραφής του 2011).

⁶ Η ΕΛΣΤΑΤ δίδει ένα συνολικό (ημεδαποί + αλλοδαποί) αρνητικό μεταναστευτικό ισοζύγιο για την περίοδο 2011-2020 μικρότερο των 175 χιλ., βλ. Δελτίο Τύπου 30-12-2021 «Πολογιζόμενος Πληθυσμός (1.1.2021) και Μεταναστευτικές Ροές της Χώρας (2020)»

⁷ Η επανεκτίμηση του νόμιμου πληθυσμού του 2011 δεν έχει πλέον νόημα, θα ήταν δε αδύνατη σε χαμηλότερα διοικητικά επίπεδα (περιφερειακές ενότητες) καθώς δεν υπάρχει εκτίμηση του σφάλματος από την ΕΛΣΤΑΤ για κάθε μια από αυτές. Ο νόμιμος πληθυσμός στα επίπεδα όμως αυτά απετέλεσε την βάση στις εθνικές αναμετρήσεις της προηγούμενης δεκαετίας ..

⁸ Αν θεωρήσουμε ότι η υποεκτίμηση του πληθυσμού μας στην απογραφή του 2011 ήταν ελαφρώς μεγαλύτερη από αυτή (-2,83%) που έδωσε η ΕΣΤΑΤ και ο μόνιμος πληθυσμός του 2001 έγγιζε τα 11.155 χιλ., γεγονός που θεωρούμε πολύ πιθανό (βλ. και [Ο πληθυσμός της Ελλάδας μειώνεται: Μια πρώτη κριτική ανάλυση των προσωρινών αποτελεσμάτων της απογραφής του 2011](#). *Δημογραφικά Νέα*, 17, 2012

DIRAP

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ
ΠΡΟΤΑΓΜΑΤΑ
ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ, ΕΙΔΙΚΟΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΚΟΝΔΥΛΙΩΝ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ερευνητικό πρόγραμμα
χρηματοδοτούμενο από:

ΕΛΙΔΕΚ.
Ελληνικό Ίδρυμα
Έρευνας & Καινοτομίας

Αρ. έτους: 2988

